

Erotisch leven en liefde

Over: erotiek: Fonteyn, Frijns

Over: liefde: Brodsky, Grunberg, Hoffman

Bij het woord 'erotiek' en liefde komt men heel gemakkelijk bij Plato terecht en bij zijn mooie mythe over de aantrekkingskracht van de geslachten.: de eros. Man en vrouw zijn ooit één geweest, maar door Zeus in tweeën gesneden. Het gevolg was, dat man en vrouw onweerstaanbaar naar elkaar toegetrokken worden. 'Wanneer nu een van al die mensen precies de eigen helft tegenkomt, dan worden ze op een werkelijk onvoorstelbare manier overweldigd door gevoelens van vriendschap, vertrouwdheid en liefde. Zij willen geen seconde meer van elkaar 'scheiden' zoals ze dat noemen. Dat zijn de mensen die hun hele leven met elkaar doorbrengen en die niet eens zouden kunnen zeggen wat ze eigenlijk van elkaar verwachten. Want het is ondenkbaar dat het daarbij om het seksuele contact zou gaan, alsof ze daarvoor zo graag en met zo'n toewijding bij elkaar zouden zijn. Het is duidelijk dat zij allebei een andere, innerlijke behoefte hebben, die ze niet onder woorden kunnen brengen maar waarvan hun raadselachtige gevoelens een aanduiding zijn' (Koolschijn G. 1987, 51-52).

Eros en erotiek hebben steeds twee aspecten behouden: verlangen naar lichamelijk contact (het zinnelijk genieten), waarbij het lichaam een belangrijke rol speelt en het geestelijk verlangen naar schoonheid en wijsheid, waarin de geest een belangrijke rol speelt (het geestelijk genieten).

Joseph Brodsky (1940-1996) - De taal van de liefde

Heimwee van het eindige naar het oneindige is het kenmerk van de romantiek. Het is begrijpelijk, dat juist de dichtkunst (misschien juist de Russische dichtkunst) hier gevoelig voor is.

'Zijn leven lang wordt de mens door de tijd aangesproken in een keur van talen: die van onschuld, liefde, geloof, ervaring, geschiedenis, vermoedheid, cynisme, schuld, verval, enzovoorts. Daaronder is de taal der liefde duidelijk de lingua franca. Zijn woordenschat neemt alle andere talen in zich op en het spreken van die taal streelt een onderwerp, hoe levenloos het ook is. Doordat men er zo over spreekt, wordt dat onderwerp iets van een geestelijke, bijna heilige orde en zowel de wijze waarop we onze geliefden zien als de aanduidingen die het Goede Boek geeft van wat God is klinken er dan in door. Liefde is in wezen een houding van het oneindige jegens het eindige. Het omgekeerde is ofwel geloof ofwel poëzie [...]. Het is het heimwee van het eindige naar het oneindige dat verklaart waarom het liefdesthema telkens weerkeert in de poëzie van Achmatova, niet haar feitelijke liefdesleven. De liefde is voor haar een taal geworden, een code waarin ze de boodschappen van de tijd kan vastleggen of althans hun melodie kan overbrengen; ze hoorde ze zo gewoon beter. Want de grootste belangstelling van deze dichteres ging uit, niet naar haar eigen leven, maar juist naar de tijd en de invloed van zijn eenzang op de menselijke ziel en op haar eigen dictie in het bijzonder... met het doel de eenzang van de oneindigheid beter hoorbaar te maken' (Brodsky J. 1987, 51-52).

W. Fonteyn (1949) - De figuur van Eros

Overall voel je bij deze beschrijving van wat Eros is, de adem van Plato. Schoonheid gaat uit van alle schone subjecten en objecten uit en is een eigen wereld, waar de mens zijn voltooiing vindt. Het is geen wonder, dat de filosoof Nietzsche (1844-1900) hier grote moeite mee heeft en de erotiek weer naar de wereld terughaalt.

'Erotiek is een thema van alle tijden. Socrates verhaalt in de dialoog Symposium hoe hij als jongeman van de priesteres Diotima uitleg over de betekenis van Eros heeft ontvangen. Diotima vertelt dat Eros de zoon van Armoede en Vermogen is. Armoede lag tijdens een feestje van Aphrodite te slapen voor de deur. Vermogen komt aangeschoten naar buiten en valt in slaap. Armoede verleidt en bemint de slapende god. Uit die

samenleving is eros geboren. Eros, een tussenwezen tussen de mensen en de goden. Altijd vol verlangen naar het Schone. Dat is volgens Diotima het wezenlijke van de erotiek, het verlangen naar schoonheid. Men wordt verliefd op een schone jongeling en beseft dan dat schoonheid niet aan deze ene jongeling gebonden is, maar ook aanwezig is in andere schone jongelingen. Gaandeweg kan men zo beseffen dat de ware schoonheid niet in mensen gevonden kan worden, maar aan gene zijde van het bestaan... Nietzsche plaatst het erotische verlangen weer midden in de wereld. Het schone bevindt zich midden in de wereld. Erotische verlangens zijn van de wereld. Eros is volgens hem een hebzuchtig verlangen dat kan transformeren naar vriendschap. Toch suggereert ook Nietzsche dat erotiek ook meer is dan lichamelijke lust' (Fonteyn W. 1999, 8).

Frans Frijns (1934) - Eros als paradoxaal wezen

De filosoof Frijns brengt in zijn beschouwing over het ouder worden de poëzie van Ida Gerhardt (1905-1997) en H. Keuls (1883-1968) ter sprake, waar ze spreken over de Eros.

'Plato's dialoog, waaraan ik tijdens mijn filosofiestudie gecharmeerd was, heb ik er weer eens bijgenomen. Eros, zo leert Socrates, is een paradoxaal wezen. Hij is tegelijk goed en slecht, mooi en lelijk; hij weet en hij weet niet. Hij is 'iets tussen beide in'. Hij is sterfelijk en onsterfelijk. Hij is rijk en arm: 'het verworvene ontglipt hem steeds opnieuw'. Verwekt door de schatrijke Poros bij de bedelares Penia op het geboortefeest van Aphrodite, godin van liefde en schoonheid, is hij haar volgeling en metgezel. Aan zijn ouders ontleent hij de tweeslachtige natuur. Hij wordt afgeschilderd als arm, vervuild, dakloos, slapend op straat, levend in gebrek. Tegelijk is hij slim, listig, ironisch, vindingrijk, voortvarend en strijdlustig. Hij heeft de tijd overleefd. Hij leeft voort in ons begrip erotiek. Bij Ida Gerhardt houdt hij de paradoxaliteit die zijn wezen bepaalt, gaande. Hij is het symbool van de innerlijke drang het onvoltooide en onvoltooibare leven te omarmen. Hij vertegenwoordigt het onstilbare verlangen het leven ten volle en met graagte te leven zonder er ooit genoeg van te hebben.

De gedichtencyclus, gewijd aan Eros, laat Ida Gerhardt voorafgaan door een inleidend vers. Daarin wordt deze ten tonele gevoerd als degene, 'die de veroveraar onttroont en de verslagene met de lauwer kroont'. Dergelijke paradoxale omschrijvingen zijn mij dierbaar geworden, sinds ik ze jaren geleden las in een gedicht van H.W.J.M. Keuls: 'Al wat ik overwin gaat mij verloren. En mijn bezit is wat ik niet bereik'. En dan als weerklink van Ida Gerhardts strijdkreet: 'Alleen in strijd mag ik de stemmen horen', die tot woorden worden in het Keuls' gedicht heeft mij ooit geraakt in een periode, dat mijn leven dreigde vast te lopen. Geconfronteerd met het verlies van alle idealen, restte alleen de mislukking als bron van nieuwe inspiratie. Ik ben het gedicht mee blijven dragen als een waardevolle wijsheid. Tegelijk weet ik dat ik die woorden niet begrijp. Ze zijn een prikkel tot verder zoeken (Frijns F. 1993, 76-77).

Arnon Grunberg (1971) - Liefhebben

'Je kan alleen liefhebben wat je niet bezit' (Grunberg A. 1999)

Eva Hoffman (1945) - Liefhebben omdat we sterven

Volgens Hoffman moeten we de Holocaust niet als norm nemen voor de wijze waarop wij leven. We moeten het heden niet uitsluitend beoordelen in het licht van het verleden, maar het in zijn eigen licht en duisternis zien.

'En toch, als we niet in eeuwige melancholie of nihilistische wanhoop willen vervallen, mogen we de holocaust niet als norm nemen die mensenlevens regeert. We mogen er niet van uitgaan als basis, of ernaar streven als een vorm van transcendentie, van de zwartste soort dan wel te verstaan. Daarom is het noodzakelijk het verleden te scheiden van het heden en het heden te beoordelen in zijn eigen licht. Het is noodzakelijk in een levensvisie rekening te houden met verlies, zonder het zuurdesem van meeleven of inleven, of de erkenning van onze onzekerheid en zwakte te verliezen. Nogmaals, kennisverwerving van de shoah is een acute vorm van de kennis waarmee we allemaal rekening moeten houden, het besef van ieders kwetsbaarheid voor de invloed van tijd en verval, het stille leed dat onze gewone sterfelijke toestand vergezelt en waarvan de enige compensatie misschien onze gevoeligheid voor elkaars kwetsbaarheden is, voor wat Adam Zagajewski 'de verminkte wereld' noemt. We moeten elkaar liefhebben of sterven, zei W.H.Auden. Eigenlijk moeten we elkaar liefhebben én sterven. We moeten uiteindelijk elkaar liefhebben omdat we sterven' (Hoffmann E. 2004, 95-96).